

1.

A személyiség a maga egészében osztatlanul megvan minden egyénben, és ugyanakkor önállóan is létezik. Ezt az utóbbi létezési formáját (hogy önállóan létezik) nevezzük Istennek.

A személyiség (önállóan, az egyénektől függetlenül: a személyes Isten) dűnamisza oly nagy, hogy – mint Plótinosz megfogalmazza – képes arra, hogy önálló létének változatlan megmaradása mellett végtelenül megsokszorozva magát teljes egészében jelen legyen minden egyénben. Csak az egyén dűnamisza nem elég nagy ahhoz, hogy ezt a lehetőséget a maga számára is realizálja, vagyis osztatlanul, a maga teljes egészében azonosulni tudjon a benne levő személyiséggel. Azonosulni tudjon vele: ugyanolyan mértékben érzékeny legyen iránta, mint a személyiség az egyén iránt. Ez *feladat* marad a számára, és ez a feladat határozza meg egész létét és léttörténetét.

2.

Az egyetlen állandó: a transzformáció.

Az elmúlás éppúgy, mint korrelátuma a semmi: fikció. Félfogalom. Az elmúlás csak mint a transzformáció (a változás) egyik mozzanata létezik; másik mozzanata: a keletkezés. Ugyanannak a valóságnak két aspektusa.

De ugyanígy fikció minden állandóság is a transzformáción kívül.

Személyiség: minden lehetséges transzformáció egyetlen pontba sűrítve. Ez a transzformáció végtelen sebességű. Pleróma.

TPT (transzformáció, projekció, transzparencia): az egyetlen alapgondolat transzformációinak gazdagsága, az alapgondolat és a transzformációk átélésének intenzitását egész a hiposztázisig (projekció) átélni, de transzparenciájukat megőrizni: egy-tudatosság, a szubjektív gyökér és szándék tudatossága.

Nietzsche: „Man darf nicht fragen: "wer interpretiert denn?" sondern das Interpretieren selbst, als eine Form des Willens zur Macht, hat Dasein (aber nicht als ein "Sein", sondern als ein Prozess, ein *Werden*) als ein Affekt.”¹

Tehát maga az interpretálás, de *minden hiposztázis nélkül*. Ez az egyik kulcs az ateizmus meghatározásához.

Az őstörténet: Az őstörténet: a relációkra bontott valóság re-hiposztázálása. A mindenkori „egész” valóságértékének hangsúlyozása. Szabó Lajos: „az én: élő reláció-csomópont.” De ennek a reláció-csomópontnak a valósága nem az, hogy reláció-csomópont, hanem az, hogy „én”. Így élem át a valóságát. A hiposztázis a közvetlen tapasztaláshoz tartozik.

Kortörténeti szempontból, vagyis az új ezredforduló evidenciaváltásának szempontjából a szubsztancializálódott „Umwertung aller Werte” szakaszának lezárulásáról van szó. „Minden érték átértékelése” nem Nietzschével kezdődött, talán a felvilágosodással, a reformációval, a nominalizmussal és a reneszánszsal. De Nietzschével nyerte el öntudatának csúcsát. Azóta magától értetődő (evidens) *követelménnyé* vált, „ideállá” (az avantgardizmusok különféle fajtái), és így ugyanolyan *szubsztanciává*, mint azok a szubsztancializálódott entitások, amelyeket Nietzsche szétrombolni igyekezett: „Egész”, „cél”, „igazság” stb.. De ha „minden érték átértékelésének” követelményét komolyan vesszük, úgy önmagára is alkalmaznunk kell: ez az „átértékelés” lett a poszt-nietzschei kor vezérlő értéke, amelyet e követelmény szerint át kell értékelnünk. Az átértékelésnek ez az átértékelése a re-hiposztázálás.

A fenyegető veszély, ami ebből adódik és amit el kell hárítani: hogy a re-hiposztázálásból el-

1 *Wille zur Macht in Nietzsche's Werke*, XVI. köt., Kröner Verlag, Lipcse, 1912. 61.

lenreformáció lehet. Ez a veszély csak úgy hárítható el, ha az új hiposztázis ismeret-tudatos, megismerés-tudatos, logosz-tudatos, a Subjekt-Objekt-reláció tudatában levő hiposztázálási akcióból születik, és ez szüntelenül átvilágítja. A mítosz történelmi kategória, nem támasztható fel, mert valóságunk az utolsó két évezredben új dimenzióval bővült: a történelmi emlékezet dimenziójával. A mítosz évezredek megismerési erőfeszítéseinek, szellemi tapasztalatainak összefoglalása, kivonata, esszenciája, gyümölcse volt. De ha fölöttébb valószínűtlen, sőt majdnem elképzelhetetlen is, hogy a mi szellemi tapasztalatunk is mítoszba torkolljék az intellektuális lelkiismeret katasztrofális elsorvadásával, minden hiposztázis magában rejt valamit a mítosz struktúrájából. Mert a mítosz struktúrájának egyik hordozó eleme éppen a hiposztázis. Másik hordozó eleme az időbeliség, a *történés*. Ezért a re-hiposztázálástól a történelmi emlékezettel bővült szellemi tapasztalatunkat összefoglaló új hiposztázisok kikristályosításától elválaszthatatlanul igenis fel kell tárnunk ezeknek a hiposztázisoknak mozgását, életét – más szóval: a valóság *őstörténetét*. Az őstörténet nem mítosz, bár esetleg mondhatjuk, hogy olyan species, amely magában foglalja a mítoszt is, és az átvilágított hiposztázisok mozgását is.

3.

Az aktuális patológikumhoz, tehát az evidencia-váltáshoz:

A jelenkor szellemi helyzetét olyan ember szellemi szituációjához hasonlíthatjuk, aki azon gondolkozik, hogy min gondolkozzon. Ez felfogható úgy is, mint egyik variációja annak az alkotónak, aki „témát keres”. De a gondolkodónál mégsem egészen erről van szó, helyzetét megkülönbözteti az utóbbiétól az is, hogy viszonylag könnyű rajta segíteni. Elég, ha azt ajánljuk neki, gondolkodjon azon, hogy mit tesz, amikor azon gondolkozik, hogy min gondolkozzon. Első válaszként talán ez kínálkozik: Buridán szamarával azonosítja magát. Buridán szamarát az kárhóztatja mozdulatlanságra (és ezzel éhhalálra), hogy nem tud választani, és azért nem tud választani, mert a számára jelentkező lehetőségek közül egyiknek sem erősebb a motiváló ereje, mint a másoknak. Aki nem tudja, hogy min gondolkozzon, nem talál értékkülönbséget a lehetséges problémák között, ez pedig egyértelmű azzal, hogy nem talál problémát. Tehát máris adott a feladat, amin gondolkoznia kell: kutatnia kell az értékkülönbségeket. Végső fokon ez azt jelenti, hogy a gondolkodónak ilyen helyzetben a *legnagyobb elgondolható*t kell felkutatnia, konkrétan pedig a legnagyobb elgondolható és a *számára adott* legnagyobb elgondolható közti feszültségből kell impulzust merítenie a gondolkodáshoz.

Ez csak a válságok korának gondolkodását jellemzi; más korokban a gondolkodó a hagyományközösségtől készen kapja a legnagyobb elgondolható, és vele együtt ezt a feszültséget. A kezdet és a kezdet explikációja közti viszonyról van szó. A kezdet értelmezéséről, és ennek az értelmezésnek konkrét kérdésekre való alkalmazásáról.

Heidegger *Nietzscheről*: „Macht ist dann und nur dann und nur so lange Macht, als sie Machtsteigerung bleibt. Schon das bloße Innehalten in der Machtsteigerung, schon das bloße Stehenbleiben auf einer Machtstufe ist der Beginn des Sinkens der Macht.” (A hatalom akkor és csak akkor és csak addig hatalom, amíg hatalomfokozás. Mihelyt a hatalom fokozása megszakad vagy megáll egy hatalmi szinten, máris csökkenni kezd.)²

„Wollen ist so wenig ein Streben, daß vielmehr alles Streben nur ein Nach- oder Vorform des Wollens bleibt.” (Az akarat nem törekvés, olyannyira nem, hogy mindenfajta törekvés éppenhogy az akarás előzetes vagy utólagos formája.)³

De elgondolható (és felfedezhető) egy olyan *Wille zur Macht*, amelynek az a meghatározása, hogy semminek nem rendeli alá magát, csak a *legnagyobb akarhatónak* (ami a legnagyobb elgondolható) – és lényegéhez tartozik, hogy ennek *alá akarja magát* rendelni, kisebb akaratnak vi-

2 Martin Heidegger: *Nietzsche's Wort "Gott ist tot"* 216.

3 Uo, 217.

szont *éppen ezért* nem akarja magát alárendelni. Ez a teizmus lényege? Az ateizmus pedig ennek az ellenkezője: valószínűleg a nietzschei Wille zur Macht.

Szolovjov: „Hat Nietzsche nicht recht, wenn er behauptet, daß aller Wert des Menschen darin liegt, daß er *mehr* ist als Mensch, daß er ein Übergang zu etwas Anderem, *Höherem* ist? (Nincs-e igaza Nietzschének, amikor azt állítja, hogy az ember értéke éppen az, hogy *több*, mint ember, hogy átmenet valami máshoz, *magasabbhoz*?)”⁴

Féligazság. Az ember értéke nem az, hogy több, mint ember – ez rossz mitizálás –, noha annyi igaz, hogy az ember átmenet. De nem valami „máshoz”, és nem valami „magasabbhoz”, hanem szüntelen átmenet önmagán belül: ez az „átmenet” az egyéniség és a személyiség közti viszony. Ezért írtam annakidején: „ilyen önálló létező, hogy ‘ember’, nincs; ő a folyó folyása stb.”⁵ Az egyéniség és személyiség viszonya, a szüntelen átmenet egyéniségből személyiségbe és személyiségből egyéniségbe a konkrét tartalma annak, amit embernek nevezünk. Ilyen értelemben nem önálló létező; de magában foglalja a legalacsonyabbat és a *legmagasabbat* is.

Benz: *Jacob Böhme*: „Die himmlische Weisheit ist die zentrale Gestalt Gottes in dem dreifachen Sinne: Offenbarung seiner Selbst in seinem Inneren, Fruchtbar-machung der in ihm erkannten Fülle in der Schöpfung, Sichtbar-machung seiner Einheit und Fülle für die geistige Kreatur. (Az égi bölcsesség Isten centrális alakja, háromféle értelemben: önmaga megnyilatkozása önnön bensejében, az önmagában felismert teljesség termékennyé tétele a teremtésben, önnön egységének és teljességének láthatóvá tétele a szellemi teremtmény számára.)”⁶

Az alkotó személyre vonatkoztatva: 1/ érzékennyé válni (megnyitni az érzékenységet) önmaga legmélyebb rétege iránt; 2/ felszabadítani magában az alkotóerőt; 3/ kifejleszteni magában a formálóerőt. Ez a hármas pneumatológiai feladat.

A nárcisztikus (csak önmagával azonos, csak önmaga iránt érzékeny) egyéniség kérgébe zárt személyiségi erő (igény, *szomjúság* a *mással* való *azonosulásra*) felszabadítása (= alapelfojtás feloldása); ennek a szomjúságnak sugártöréses tükröztetése a *másban*; ennek a *másnak* differenciáló elhatárolása (formálása = „határrá lett kezdet”).

A nárcisztikus egyéniség: azonosság (nem azonosulás!), de ez az atomisztikus azonosság vagy (azonosság-atom): idegenség. Ezt kell feloldani azonosulássá, működő erővé (energiává): *közösséggé*. A pneumatológiai gyógyulás, az önproduktívizálás útja az atomizált egyéniségtől a közösség felé vezet.

Itt kapcsolódik a pneumato-terápia Freud erosz-felszabadítási terápiájához is.

Isten mint projekció (Feuerbach, Nietzsche): ki projiciál, és mit projiciál? Maga a projekció a személyiségi erő ösmozdulata: azonosulás a *mással*.

A szellem ott kezdődik, ahol a nárcizmus véget ér. Vagy általánosabban kifejezve: ahol egy létező kilép önmagába zárt létezéséből. Ez azt is jelenti, hogy a szellem a szeretet drámája mint identifikációs dráma.

A szellem ott kezdődik, ahol a *magánvaló Egy* helyébe az egy és más polaritását jelentő Egy lép.

Ezt úgy is kifejezhetjük: *a szellem a fellazított Egy*. Ebben a fogalmazásban a szellem mint a *kérdés* ősfarmája jelenik meg, az „Egy” pedig mint a válasz ősfarmája, mint önmagát (a teremtés aktusával, a kezdetben) kinyilatkoztató „Egy”.

Hogy a kérdés föllazított válasz, végső fokon azon alapszik, amit Rosenzweig úgy fejez ki: „A kinyilatkoztatás maga a nyelv.” A végső válasz, amit a kérdés fellazít: a kinyilatkoztatás. De a

4 Ludolf MÜLLER, *Das Bild des Übermenschen in der Philosophie Solovjev's*, in Ernst Benz (Hrsg.): *Übermensch. Eine Diskussion*, Rhein Verlag, Stuttgart [1961]

5 TÁBOR Béla: *A zsidóság két útja*, Pesti Szalon, Bp. 1990, 97.

6 Ernst BENZ, *Der vollkommene Mensch nach Jacob Böhme*, Kohlhammer, Stuttgart, 1937, 21.

kinyilatkoztatás egész szituációja rejlik mögötte: egyik oldalon ott a kinyilatkoztató, a másikon az, akinek kinyilatkoztatja magát. Ez a kinyilatkoztatás pillanatában teljesen kérdéssé válik. Ez a pillanat egy pontba sűrűsödött szellemi szabadság. A kinyilatkoztatás nem hipnózis, hanem alkalom a befogadásra: annak az egy pontba sűrített szabadságnak a befogadására, ami maga a nyelv.

4.

Nietzsche olvasása közben (Ecce homo): A szenvedély mint bizonyíték?

A meggyőződés ellene szólhat annak, amiről valaki meg van győződve – mondja Nietzsche. És a szenvedély? az indulat? mellette is szólhat? De ezt a meggyőződésről is elmondhatjuk.

Mennyiben tartozik Nietzsche „Umwertung”-jának lényegéhez, hogy a hangerőnek mint a szenvedély hordozójának szintaktikai értéket tudott adni? És ennek a szintaktikai értéknek *logikai* értéket? És ennek a logikai értéknek *igazságértéket*?

Van *egyirányú* nyelv, és van *kétirányú* nyelv. Teljes nyelvre gondolok, olyanra, amely megértést hordozó kifejezés, jelentést hordozó kifejezés. A kétirányú nyelv esetében (ez az én-te-szó viszony) a nyelv (a nyelvi kifejezés) a megszólító és a megszólított számára egyaránt közvetíti a megértést: a beszélőben is oldja az indulati feszültséget, alárendeli a megértés örömének. Az egyirányú nyelv esetében a megszólító *parancsolóvá* alakul. Vagyis kifejezése nem oldhat semmiféle indulatot, csak *kikényszerítheti* a másiktól, hogy saját indulati feszültségét alárendelje a parancsoló indulati feszültségének.

Egy lehetőség Nietzsche betegségének fenomenológiai leírásához: rablógazdálkodást folytatott indulataival, indulatvilágával, ebbe ment tönkre.

Egy lehetőség Nietzsche hatásának értelmezésére: nyelvét, amely indulatból fakadt, nagyon sokáig, szokatlanul hosszú ideig, *nem* bénította az indulat. Át tudta vinni ezt az indulatot másra – de nyelve *nem oldotta* benne az indulatot. Ebbe pusztult bele.

Nietzsche: „Minden oly embernek szellemi gögje és undora, aki mélyen szenvedett – szinte meghatározza a rangsort, ki *milyen* mélyen tud szenvedni –, az a borzasztó bizonyossága, ... hogy szenvedése által *többet tud*, mint a legokosabbak és legbölcsebbek tudhatnak, hogy távoli rettenetes világban jártas, ... melyekről »ti mit sem tudtok!« - a szenvedőnek e hallgatóságos gögje, a megismerés kiválasztottjának ... a büszkesége mindenféle álöltözetet tart szükségesnek, hogy védekezzenek ... mindentől, mi vele fájdalomban nem egyenlő rangú. A mély szenvedés előkelővé tesz; különválaszt.”⁷

Az evidenciaprobléma új aspektusa: evidencia és szenvedés kapcsolata. Óvatosságra int a „hamis evidencia” megítélése tekintetében. Egyáltalában a *jelentés*, a jelentés magvához tartozó konszenzus megítélése tekintetében. Miféle közös szenvedésszintet tételez fel a közös jelentés? A közös jelentőség, a közös értékelés?

Mennyiben érvényes (és hogyan érvényes) ugyanez az örömről is? Lehetséges-e, hogy abban, amit „emberi egzisztenciának” nevezünk, primátusa van a szenvedésnek az örömmel szemben? „A szenvedés impulzus a miért kérdésére” – mondja Nietzsche. Szabó Lajos viszont azt mondja: „Az öröm a végtelen fedőneve”; én pedig azt mondom: „Az öröm a kezdet fellobbanása”. De a szenvedés az individuáció gyümölcse, sőt azt mondhatjuk: hyperindividuáció. „Das tiefe Leiden trennt. A mély szenvedés elválaszt”, ahogy Nietzsche mondja.

Nem jelenti-e mindez azt, hogy a szenvedés fellazít, aláás egy evidencia-szintet – vagy talán egy új evidenciával terhessé válik benne a régi evidencia, és ez az új evidencia szétrobbantja a régit? De az új evidencia megszületése az aláásott régiből csak az öröm segítségével lehetséges. Minden evidencia anyja a szenvedés, de apja az öröm? Mert az öröm a kezdet fellobbanása!

7 Friedrich NIETZSCHE: *Jón, rosszon túl* (ford. Reichard Piroska), Világirodalom, Bp., 1924, 262. (Magyarul újabban még: *Túl jón és rosszon* (ford. Tatár György), Ikon, Bp. 1995.)

Nietzsche: „Die Forderung Einer Moral für Alle ist die Beeinträchtigung gerade der höheren Menschen, kurz, es gibt eine Rangordnung zwischen Mensch und Mensch, folglich auch zwischen Moral und Moral.” (Mindenki számára ugyanegy morált követelni éppen a magasabb ember megkárosítása; röviden: ember és ember közt rangsor van, tehát erkölcs és erkölcs között is.)⁸

És vajon nem kell-e ezt kiterjeszteni a *jelentésre* is? Nincsenek-e ugyanilyen különbségek, nincs-e ugyanilyen rangsor ugyanannak a szónak, állításnak, kérdésnek *jelentésén* belül is? A perspektivizmus követelménye nem korlátozható természetesen a morálra. Vö. mítoszok, nyelvek, érzékenységek.

Míndezek a perspektívák azonban ugyanannak a jelentésnek, *ugyanannak* a követelménynek különböző perspektívái, és a *legmagasabb* perspektíva éppen az *Egy* perspektíva.

5.

Nietzsche pluralizmusa úgy, ahogy azt Deleuze kipreparálja, beleértve annak az interpretációs rétegnek a tagadását, ahol már csak egyetlen interpretáció lehet érvényes, és beleértve az „egyetlen Isten nincs, csak istenek vannak” és az „istenek meghaltak” vagy „Isten halott” puskaporos hordójának egy lángoló korba való belevetését – ez a pluralizmus valójában olyan interpretáció, amelynek végső horizontja minden szellemi igénynek brutalitással, erőszakkal való helyettesítése. A szellem leépítése (vagyis „a személyiség leépítése”). Ha nem így van, akkor Nietzsche interpretációs pluralizmusa és ateizmusa mint egyszerű gondolkodási lustaság vagy tehetetlenség lepleződik le, az igazság kutatásának az igazságkutatás *pátoszával* való pótlása vagy összetévesztése. Mert ha erre a kérdésre: „Mi ez a pluralizmus?” valaki azt válaszolja: „görögdinnye”, se Nietzsche, se Deleuze nem fogadhatják el ezt a választ, vagy ha igen, ugyanannyi jogosultsággal elfogadhatják válasznak a furkósbotot vagy a gázkamrát vagy a máglyát is. De egyiket sem fogadják el, ennyit nyugodtan elismerhetünk róluk. És miért nem fogadhatják el? *Mert* (!?) kívül esik az elfogadható interpretációk keretein. (A „mert” mellé tett kérdőjel és felkiáltójel arra figyelmeztet, hogy a kauzalitás beavató szava, a mert, legalábbis itt, valójában definíció, a definíció pedig szinoníma.) Tehát *létezik* az elfogadható interpretációknak egy kerete, olyan keret, amelyen belül elfogadható, kívülről pedig már elfogadhatatlan interpretációk vannak. Ezt a keretet egyetlen pluralista sem bonthatja le, ha nem tekinti legitim érvnek a brutalitást, az erőszakot. *És ez a keret egyetlenegy*. A pluralizmus határa, negációja, cáfolata. A pluralizmus csak ezen a kereten belül élhet – ezt a jogát pedig egyetlen monoteizmus sem vonja kétségbe. Kiderül, hogy Nietzsche nyitott kapukat döngetett (ami persze hasznos volt, mert felébresztette álmukból a kapukon belül szunnyadókat), mert a szellemben éberek soha nem értettek mást Istenen, Egyen és Egy Istenen, mint ezt a keretet, és soha nem vonták kétségbe a kereten belüli interpretációs pluralizmust. Ez még Parmenidésznek sem jutott eszébe: bizonyíték rá Doxa-prológa. Zarathustra jajveszékelését tehát erre az ujjongó felkiáltásra cserélhetjük fel: “Gott ist auferstanden!” (“Wir wollen, daß der Übermensch, das heißt der Mensch der dies Begriffen hat – lebe!”)

Nietzsche pluralizmusának feltétele tehát a minden pluralizmust csak önmagán belül megengedő *Egy* (= egyetlen interpretáció!) létezése, ateizmusának feltétele pedig Isten létezésének elfogadása.

Valaminek a tudása annyi, mint minden létezési lehetőségének egyetlen létezési lehetőségre való redukálása, minden létezési formájának egyetlen létezési formájára való visszavezetése.

Tudni annyi, mint valamilyen *igazságot* tudni. Minden igazság közös jegye, hogy *egy*. Minden igazság egyetlen lehetőségre redukált igazság. Minden tudás egy igazság tudása, és minden igazság egy tudás igazsága.

Deleuze a pluralizmusról: „Hegel nevetségessé akarta tenni a pluralizmust ...; de mi a pluralista eszmében, abban tudniillik, hogy egy dolognak több jelentése van, a filozófia legnagyobb

⁸ Uo.189.

vívmányát látjuk.”⁹

Amikor Deleuze több jelentésről beszél, nyilván ragaszkodik ahhoz, hogy a „jelentés” mind-egyikben egy és ugyanazt jelentse. És valójában ennek az *egy jelentésnek* (teljes gazdagságában való feltárását tekintve) „a legfőbb filozófiai vívmánynak”.

Deleuze, *A dialektika ellen*: „A tagadás, az ellentét vagy az ellentmondás spekulatív elemét Nietzsche a *különbség* praktikus elemével helyettesíti. ... Ebben az értelemben beszélhetünk nietzschei empirizmusról.”¹⁰

Nem volna ez túlságosan lesújtó kritika Nietzschéről? Például azt jelentené, hogy Krisztus és a Mammon ellentéte Krisztus és a Mammon közötti különbséggé szelidül: a Mammon nem azonos Krisztussal, de nem is ellentéte, „differencia” van köztük. Ez valóban beleillik „a nyárspolgár Bibliájába” is.

Egyébként azonban maga a „Pathos der Distanz” ellentmond ennek az értelmezésnek. Az „ellentét” *nem zárja ki* a különbséget: ez a legnagyobb distancia két különböző között. A „különbség” *az ellentét toleranciájából* él, abból, hogy az ellentét nem zárja ki mint harmadikat, ahogy az ellentmondás törvénye, a harmadik kizárásának elve megkövetelné. Az ellentét autonómiát ad valamilyen létezőnek saját létén belül: az így autonómiát nyert létezők egymáshoz való viszonyát nevezzük különbségnek.

Mikor Nietzsche azt mondja: „Gut und Böse bedeutet soviel wie 'Vornehm' und 'Verächtlich’”(a 'jó' és 'rossz' ellentéte annyit jelent, mint 'előkelő' és 'megvetendő’)¹¹ – talán nem ellentétre, hanem „differenciára” gondol? Mikor Deleuze „nietzschei empirizmusról” beszél, és úgy értelmezi Nietzschét, hogy „a negáció, az ellentét vagy ellentmondás spekulatív elemét a differencia praktikus elemével helyettesíti”, saját választott kora egyenlőség-hipnózisának enged, a differenciává szelidített ellentét valójában az „egyenlőség” vállalható optimuma.

Ha elfogadjuk a nietzschei értelmezést a tragédiáról úgy, ahogy azt Deleuze értelmezi, tehát hogy a tragikus az öröm (=igenlés) esztétikai formája („tragisch ist die Freude”), precízíroznunk kell ezt az „örömöt”: a tragikus az örömmel való találkozás elmulasztása felett érzett öröm. Ezt a találkozást ugyanis éppen a dialektika, a teória, az egységes hasadása és ellentétes elemeinek megismerő egyesítése tudja csak realizálni!

„És ki mondja azt, hogy több gondolat van a munkában, mint az élvezetben?”¹²

Nietzsche súlyt helyez arra, hogy ezt a kettőt ne válassza szét: maga a tevékenység a boldogsághoz („ins Glück”) tartozik: „Sie wußten ... von dem Glück das Handeln nicht abzutrennen, das Tätigsein wird bei ihnen (= bei den Vornehmen) mit Notwendigkeit ins Glück hineingerechnet, ... sehr im Gegensatz zu dem „Glück” auf der Stufe der Ohnmächtigen, Gedrückten, ... bei denen ist wesentlich als Narkose etc., kurz als *passivisch* auftritt.” (Nem tudták elválasztani a cselekvést a boldogságtól, ők [t.i. az előkelők] a tevékenységet szükségszerűen beleszámítják a boldogságba, szöges ellentétben a tehetetlenek, az elnyomottak 'boldogságával', akiknél ez lényegében mint narkózis stb. egyszóval mint *passzivitás* jelentkezik.)¹³

„Ha azt mondjuk, hogy a dialektika *munka*, az empirizmus pedig *élvezet*, ezzel kielégítően jellemeztük mindkettőt.”¹⁴

„Munka és élvezet”: Deleuze a fogyasztói társadalom ideológusa.

9 Gilles DELEUZE, *Nietzsche et la philosophie*, PUF, Párizs, 1983, 4sk.

10 Uo.10.

11 NIEZTSCHÉ, *i.m.*, 242.

12 DELEUZE, *i.m.*, 10.

13 Friedrich NIETZSCHE, *Zur Genealogie der Moral*, in *Nietzsche's Werke*, Kröner Verlag VIII. köt., Lipcse, 1912, 319.

14 DELEUZE, *i.m.*, 10.

6.

Nietzsche „új felvilágosodása” arról világosít fel, hogy a „rég felvilágosodás” önámítás és az igazság problémája iránti vakság volt. Ezt a neomitizált felvilágosodást leplezi le az „új felvilágosodás”. Ennek a felvilágosodásnak a tengelye az intellektuális lelkiismeret, ami Nietzschevel azt mondhatja: „Milyen bölcsök voltak a görögök! ők még tudták, hogy az igazság megszűnik igazság lenni, ha elveszti fátylát.”

„L'annihilation de l'espace”: a *tér* megsemmisítése, a *távolság* megsemmisítése mint a poszt-újkori – vagyis valóban „posztmodern” – kor patogenezisének góca.

A tér megsemmisítése az ateizmus legérettebb formája. A távolság megsemmisítésének tendenciája végső fokon a transzcendencia kiküszöbölésére irányul, és a transzcendencia elleni lázadásból születik.

A tér Isten jelenléte, mint a sokba szétszóródás tendenciájának ellentéte, és ezt a tendenciát kiegyensúlyozó mozdulat.

Nietzsche: „Pathos der Distanz”. Ebben a nietzschei kifejezésben jelentkezik, hogy Nietzsche megsejtette, milyen nagy szerephez jut a nihilizmusban a tér megsemmisítése.

Az „egyenlőség”-pszichózis a tér megsemmisítésére irányuló törekvés egyik megjelenési formája.

A tér megsemmisítése: az értéktagadás.

A tér megsemmisítése: a nyugalomnak mint végtelen sebességű mozgásnak tagadása, a véges sebességű mozgásnak mint az idő zsarnokságának igenlése. Az idő *mint a tér ellentéte*: a zsúfoltság. A tér helyett zsúfoltság: a pleroma, a *transzparens* tér megsemmisülése. Ez a giccs őstörténete. A giccs az *azonosságot és távolságot tagadó közelség*, az elszigetelt, önállósodott, szubsztancializált közelség kultusza. Temporalizálás, szekularizálás.

A zsúfoltság és a giccs kultusza: távlat nélküli közelség.

Gondolkodni annyi, mint tetten érn magamban a szétszóródást és ennek görcsös ellenmozdulatát: az én-birtoklás görcsét, az önisméltelési kényszert, amely megállítja bennem a nyelv áramlását, és megbénítja a dialogikus kapcsolatot.

Elegendő ok – de semmivel sem több: ez a belső egyensúly, az értelmes élet, a *nagy élet* titka.